

Адрес: ул. "Миджур" 12, ет. 3, 1164 София
тел. / факс: +359 2 943 11 23
www.zazemiata.org ел. поща: info@zazemiata.org

Изходящ номер: 1248/13.09.2023

ДО:

Акад. Николай Денков,
Министър-председател
Адрес: Министерски съвет,
София, бул. „Княз Александър Дондуков“ №1
ms_register@government.bg

Г-н Румен Радев,
Министър на енергетиката
Адрес: Министерство на енергетиката,
София 1000, ул. „Триадица“ 8
e-energy@me.government.bg

Г-н Андрей Цеков,
Министър на регионалното развитие
и благоустройството
Адрес: Министерство на Регионалното развитие
и благоустройството
София 1202, ул. Св. Св. Кирил и Методий № 17-19
e-mrrb@mrrb.government.bg

Относно:

Становище на Екологично сдружение “За Земята” като част от общественото обсъждане на Териториален план за справедлив преход (ТПСП) - Кюстендил

УВАЖАЕМИ Г-Н МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ,

УВАЖАЕМИ ГОСПОДА МИНИСТРИ,

Общи коментари за Териториални планове за справедлив преход за регионите Перник, Кюстендил и Стара Загора, качени за обществено обсъждане на 14.08.2023 г.

Приветстваме консултациите със заинтересовани страни във въглищните региони, които в момента протичат като част от общественото обсъждане. Смятаме, че това трябва да е

един модел, който продължава и по време на изпълнението на плановете, за да могат всички засегнати страни да припознаят прехода като свой и да видят и усетят ползите за своите семейства и общност.

Същевременно с това, необходимо е да се отбележи, че по време на процеса на изготвяне на ТПСР до този момент не бяха спазени принципите за партньорство и прозрачност, както и липсваше участие на заинтересованите страни, особено по отношение развитието на черновата на плановете след първоначалното обществено обсъждане. Включването на заинтересовани страни е важно да се случва по време на целия процес; отбелязваме и че не видяхме отговори нито на нашите коментари, нито на други подадени становища след общественото обсъждане от август 2022 г. За да не бъде общественото обсъждане прието като просто необходима формалност, изискана от Европейската комисия, а да е наистина полезен процес, призоваваме за обратна връзка на становищата от страна на Министерството на енергетика и диалог по време на прилагането на плановете.

Настоящите проекти на ТПСР не се различават съществено от вариантите, които видяхме през август 2022 г. Това е най-вече проблем по отношение на липсата на ясен план относно това кои мощности ще бъдат изведени от експлоатация и кога. Има голяма вероятност заради това ЕК отново да върне плановете с много коментари и забележки, а всяко ново забавяне реализирането на ТПСР губи налични средства за трансформация и е критично за регионите. Например в плана за Стара Загора се споменава, че 2030 г. се взема като референтна точка, защото до тази година трябва да се намалят емисиите от въглищни ТЕЦ, но липсва конкретика относно това точно как това намаляване ще бъде постигнато. По същия начин се говори и за синергия със стратегически документи като ИНПЕК, който все още не е актуализиран и не отговаря на по-амбициозните цели на Европейската комисия по отношение развитието на ВЕИ и спад на парниковите емисии. В стария и действащ ИНПЕК се стъпва на моделиране, което на този етап вече не е релевантно, като в ТПСР не се посочва кога и как двата документа ще се синхронизират като цели, график и ниво на амбиция.

В плановете продължават да са слабо застъпени някои основни аспекти, най-вече свързани с липсата на реална пътна карта относно това как ще се постигне преходът по начин, който да носи най-много ползи за засегнатите от него и да превърне прехода във възможност за развитие на регионите, а не в заплаха за живущите в тях.

Сълб 1 - Индустрия за устойчиви енергийни решения

Мерки, свързани с производство и използване на зелен водород (мярка 4):

Приветстваме употребата на зелен водород за трудната за декарбонизация индустрия, както и за съхранение.

В проекта на плана обаче виждаме, че се предвижда използването на зелен водород в отоплението. Подобни намерения виждаме и относно транспорта на стр. 21 в плана за Кюстендил и стр. 22 в плана за Перник. Както в битовото отопление, така и в транспорта има доста по-евтини и достъпни решения като [електрификацията](#)¹. За производството на зелен водород е необходима много енергия от възобновяеми енергийни източници, а за да е изгоден самият зелен водород, трябва да има излишък от ВЕИ енергия. В този смисъл все още стои въпросът дали в България може и е целесъобразно и разходоэффективно да се произвежда в такъв мащаб енергия от възобновяеми източници за производството на зелен водород.

Рекултивация:

По отношение рекултивацията приветстваме това, че най-пряко засегнатите от прехода са припознати като най-подходящи да извършват процеса. Най-големите ни притеснения са свързани с възможността да бъде пренебрегнато качествено и ефективно изпълнение на рекултивацията за сметка на корупционни практики, по примера на “рекултивацията” на затворените уранови мини, както и с потенциалната вероятност да не бъде спазен принципът “замърсителят плаща” - текстът на стр. 15 в плана за Стара Загора казва, че:

*“минната компания ще остане изцяло отговорна за първоначалните възстановителни дейности, но като се има предвид необходимото ранно прекратяване на дейностите по добив на въглища, **бизнес моделът ще бъде преразгледан и ще бъде осигурена частична финансова подкрепа за по-сериозно деградирани земи.**”*

Което от своя страна води до притеснението, че ще се търси значителна нова финансова подкрепа и то от държавни средства. От сключването на концесионния договор С частния инвеститор насам би трябвало да са събрани и налични значителни средства, предназначени за рекултивация и такава да се извършва, а не да се чака 2026 г. За стартирането ѝ. Припомняме чл.63а от Закона за подземните богатства: (1) Дейностите по техническа ликвидация, консервация и рекултивация на геологопроучвателните и миннодобивните обекти се извършват за сметка на титулярите на разрешенията и на концесионерите. (2) Титулярият на разрешението или концесионерът предоставя финансово обезпечение за изпълнение на дейностите по ал. 1 чрез: 1. предоставяне на безусловна неотменяема банкова гаранция за всяка година от срока на съответния договор (...) 2. откриване на доверителна сметка в избрана от него банка, в която прави вноски в съответствие с договора; 3. едновременното прилагане на способите по т. 1 и 2.

Конкретно призоваваме да бъде преосмислен долният текст по начин, по който да не бъде оставена вратичка да се използва аргументът, че минните компании нямат средства и по този начин процесът на рекултивация да бъде забавен, като по този начин бъдат оцетени потенциални бъдещи инвеститори, а теренът остане неизползваем:

¹ <https://www.zazemiata.org/resources/green-hydrogen-potential-capacity/>

*“Управление на публичния сектор, **вместо пълно възстановяване**, може също да се изисква, когато инвестиционните нужди надхвърлят **наличните в момента средства**, в които случай основното обновяване и последващи грижи ще се считат за достатъчни, докато не бъдат осигурени нови инвестиции от частния сектор”*

Остава не напълно изяснена и ролята на бъдещото държавно предприятие „Конверсия на въглищни региони“ (Реформа 10 от НПВУ) във връзка с рекултивацията в Перник и Кюстендил. От началното описание на реформата в НПВУ останахме с впечатление, че обхватът ѝ на дейност ще бъде в регион Стара Загора, както и че ще се реализира рекултивация на държавните, а не и на частни мини. Остава актуална и необходимостта да бъде посочена ясна времева рамка за работа на предложеното държавно предприятие, както и междинни цели, включително за конкретните въглищни региони. Настояваме и да се разработи процедура, чрез която гражданите от съответните населени места и неправителствените организации да могат да бъдат включени в процеса на вземане на решения от това предприятие как да се извършват рекултивациите, както и да осъществяват мониторинг.

Съълб 2 - Социална подкрепа и подкрепа за заетостта

Основната цел на Териториалните планове за справедлив преход е редно да е свързана с това как енергийният преход от изкопаеми горива към чиста енергия да се случи по-възможно най-плавен начин за най-засегнатите от този преход. Въпреки това обаче, отново в последната версия на ТПСР, вторият съълб - **Съълб 2 - Социална подкрепа и подкрепа за заетостта** - е слабо застъпен. Липсва ясен план относно това как ще се извърши предложената квалификация, както и ясна представа относно това каква част от заетата работна ръка отговаря на условията за ранна пенсия и каква част ще бъде преквалифицирана. Липсват и конкретен план за действие, който да показва новите видове работни места.

Област Кюстендил е най-уязвима от гледна точка на социално-икономическите и демографските тенденции, тъй като процесът на постепенно преустановяване на добива на въглища и на производството на електроенергия от въглища може да се проследи през последните две десетилетия. В същото време не е извършено планиране на нови работни места и икономически дейности. Рекултивацията на терените е от особена важност за създаване на алтернативна на въглищната индустрия и за нови работни места.

По отношение на мярка 9 (във всички планове): радваме се, че плановете поставят фокус върху уязвими групи. Същевременно с това призоваваме за по-директна и ясна формулировка на възможностите за овластяване на местната общност чрез мерки за въвеждане на ВЕИ за индивидуални нужди на домакинствата, стимулиране на производители-потребители (prosumers/просюмъри), както и стимулиране на възможности

за създаване на енергийни общности. Това е важна стъпка към това най-пряко засегнатите да припознаят прехода като свой, като им бъде дадена възможността директно да участват в него и да видят какви са ползите от чистата зелена енергия от първа ръка.

Стълб 3 - Разнообразяване на местната икономика

По отношение на мярката, позволяваща нисковъглеродна местна транспортна свързаност, приветстваме тази посока на развитие и я намираме за още по-необходима и във връзка с предлаганите индустриални зони, както и с прилагането на Националния велосипеден план, насърчаващ гражданите да се придвижват с велосипед между градове, както и за рекреационни, комунални, туристически цели.

В заключение приветстваме настоящата активност по отношение на ТПСП и искаме да напомним, че към днешна дата е изключително важно да не се допускат допълнителни забавяния по процеса на финализиране, договаряне и започване на изпълнение на проектите за декарбонизация и иновации от териториалните планове, които ще доведат и до заетост с по-висока добавена стойност и заплащане за въглищните общности в преход.

С уважение,

Екип "Енергия и климат" в Екологично сдружение "За Земята"

info@zazemiata.org

+359 2 943 11 23 / +359 896 62 88 08

ж.к. Лозенец, ул. „Миджур“ 12, ет. 3

София 1164